

China. Omstreeks het begin van de Christelijke jaartelling kwam de eerste verbinding met de Arabische landen tot stand, waarbij door Indiërs en Chinezen grote zeilschepen in de vaart werden gebracht die honderden handelaren konden vervoeren; zij namen uit de archipel vooral specerijen, reukhout, kamfer en wierook mee. Met de Indische handelaren voeren jongeren en pelgrims naar Voor-Indië die, in de archipel teruggekeerd, een nieuw geloof verbreidden: het Hindoeïsme. Dat geloof was de heersers van talrijke kleine vorstendommen en allen die daarin tot macht en aanzien waren gekomen, welkom: het gaf vorsten namelijk een goddelijke status en het predikte een maatschappij van streng gescheiden standen. Omstreeks twaalf eeuwen lang, van ca. 300 tot ca. 1500, is dat Hindoeïsme, toegevoegd als het ware aan het oorspronkelijke volksgeloof en daarmee versmolten (in het *wajang*-spel werden nu de in de Indische epen neergelegde heldenverhalen uitgebeeld), vooral op Java en Bali de bepalende culturele factor geweest – het is het hier en daar op Java, op het gehele eiland Bali en op een deel van het naast Bali gelegen Lombok gebleven.

Hoe waren die Hindoe-staten georganiseerd? De vorsten verkregen hun inkomsten uit allerlei heffingen en tolleren op in-, uit- en doorvoer, uit eigen handelondernemingen en ook wel uit rooftochten ter zee maar de grondslag van hun macht was de arbeid van de aan hun gezag onderworpen bevolking. In de staten die de eerste Nederlanders landinwaarts op Java aantreffen, mochten de landbouwers in de regel slechts twee-vijfde van de rijstooft behouden; één-vijfde moest worden afgestaan aan de dorpsnotabelen die zelf geen arbeid behoeften te verrichten, de resterende twee-vijfde aan de vorst.¹ Die laatste twee-vijfde (40%) werd aldus verder verdeeld: 8% werd toegewezen aan de gewestelijke vertegenwoordiger van de koning, de *boepati*, 8% aan de overige ambtsdragers in diens gewest zoals dorpschoude, ordehandhavers en opzichters, 24% aan de vorst. Daarbij valt te bedenken dat alle ambtsdragers zorgen moesten voor het levensonderhoud van stoeten familieleden en dienaren en dat de vorst er een grote, soms wel duizenden personen tellende hofhouding op na hield, bestaande uit hovelingen, krijgers en allerlei soorten dienaren en handwerkers, allen met hun gezinnen. De eenvoudige dorpsbewoners die de overgrote meerderheid van de bevol-

¹ Hier en bij verdere passages waarin van oogstleveranties sprake is, dient de lezer te bedenken dat de betrokken landbouwers er vermoedelijk wel in slaagden om, zoals ook elders in de wereld gebeurde, een gedeelte van de oogst buiten alle controle te houden.